

Hans Wilhelm Haussig, **Die Geschichte Zentralasiens und der Seidenstraße in islamischer Zeit**, Darmstadt 1988, XIX + 318 sayfa + 3 harita, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Grundzüge; Band 73, ISSN 0533-344X, ISBN 3-534-09271-6.

Hans W. Haussig'in, Orta Asya ve İpekyolu tarihini konu alan "İslâmî Dönemde İpekyolu ve Orta Asya Tarihi" adındaki çalışması, daha önce tanıtımını yaptığımız "İslamiyetten Önce İpekyolu ve Orta Asya Tarihi" adlı eserinin devamı mahiyetindedir.

Yazarın bu eserinde, içindekiler (s. VII-XVII), önsöz (s. XIX) ve giriş (s. 6-14), Çin ile Batı Dünyası arasında ulaşımı engelleyen unsurlar ve Orta Asya'nın Batı ile bağlantısının ilk izlerine değinildikten sonra (s. 14-23), Müslüman tacirlerin Çin ile bağlantılarının başlangıç safhasından söz ediliyor (s. 23-27).

Moğol istilasının başladığı dönemlere kadar Asya ve Avrupa'da vuku bulan hadiseler başlığı altında, Kuzey Yolu'nun batısında yeni devletlerin kurulmasını hazırlayan sebepleri, Hun, Onogur ve Bulgar devlet organizasyonunun oluşturulması hususunda atılan ilk adımları 31-39. sayfalarda inceleyen yazar, İpekyolu ile Doğu Avrupa'nın bağlantılarını 39-50. sayfalarda vermektedir.

Yazar, çek kullanımının tedavüle girmesiyle, para ekonomisinde ortaya çıkan yeni durumu işlerken, Orta Asya'nın iktisadî ve medenî üstünlüğüne, dirhem alım gücüne, çek ile ödeme sistemine Hıristiyan ve Müslüman tacirlerin yaklaşımını ele almaktadır (s. 51-63).

66-99. sayfalarda, Turfan'dan başlayıp kuzeydoğuya doğru uzanan İpekyolu güzergâhında iktisadî ve siyasî gelişmelere yer veren H. W. Haussig, burada bilhassa Göktürkler, Karluklar, Uygurlar ve Karahıtayların siyasî durumları ve iktisadî hayata tesirleri gibi konuların yanında, Doğu Avrupa'nın Ön Asya'daki iktisadî merkezlere bağımlı hale gelmesinin, dirhem kesimindeki azalmanın sebep ve sonuçları üzerinde durmaktadır.

Yazar, Müslüman tacirlerin deniz yoluyla Hindistan ve Çin ile olan ticarî münasebetleri ve bu güzergâh üzerindeki deniz ticaretinin Arap iktisadî hayatındaki etkisini ve altın dinarın tedavüle girmesi hususunu 99-106. sayfalarda konu ediyor.

H.W. Haussig, karayoluyla yapılan ticaretin kültürel etkileşime katkısı, İslâm ülkelerinde Çin nüfuzu ve Selçuklu el halılarının Çin sembol ve süslemelerinin yayılmasındaki etkisini inceledikten sonra (s. 107-130), Selçuklu fetihlerinin Ortadoğu'da iktisadî alanda ortaya çıkardığı yeni durumu ele alıyor (s. 131-143).

Şark'tan alınan yeni üretim tekniklerinin, Batı ülkelerindeki üretim sürecinde meydana getirdiği yeniliğe 144-150. sayfalarda temas eden müellif, Yahudi tacirlerin İpekyolu ticaretinde oynadıkları rolü ayrıca 156-166. sayfalarda ele alıyor.

Yazar, Doğu Avrupa'da Kumanlar ve Hazarlar ile Normanlar ve Almanlar'ın karşılaşmasının Doğu ile olan ticaretin gelişmesindeki rolü, Kuzeybatı Rusya ile Alman tacirler arasında ticaretin başlamasını ele aldıktan sonra (s. 167-176), Kuzeybatı Rusya'da ödeme şeklinde ve ticarî yapıda meydana gelen değişikliklere, Alman tacirlerin ticarî uygulamalarına yer vermektedir (s. 177-188).

Ön Asya'da meydana gelen siyasî ve iktisadî değişiklikler sebebiyle Çin ile olan ticarî münasebetlerde deniz yolunun önem kazanması, deniz aşırı ülkelerden gelen malların fiyatlarının tespitine etki eden faktörleri, banknotun tedavüle sokulması ve neticeleri 189-200. sayfalarda inceleniyor.

İpekyolu'nun muhtelif güzergâhlarında ticarî münasebetlerin düzenlenmesi ve geliştirilmesi hususunda devlet başkanları tarafından görevlendirilen elçi ve elçilik heyetlerinin faaliyetlerine (s. 201-206) temas edildikten sonra, Türkler'in Batıya doğru gerçekleşen göçleri neticesinde etnik ve dinî toplulukların durumlarında meydana gelen değişiklikler, İslâm'ın Orta Asya'da yayılması karşısında Budist, Hristiyan ve Yahudiler'in durumu değerlendiriliyor (s. 207-217).

İslâm Dünyası ile Avrupa arasındaki yakınlaşma sürecinde, Batı'daki ve İslâm ülkelerindeki şehirlerde yaşanan eşzamanlı gelişmeler, Batı'da gerçekleşen ipek üretimi dolayısıyla ipek ticareti üzerindeki İslâm ve Bizans tekelinin kırılması, İslâmî moda şeklinin Batılılarca alınması ve bunun sonucu olarak ipek ihtiyacının artması ve Avrupa modasına giren yeni şekiller gibi konulara 218-223. sayfalarda temas edilmektedir.

Yazar, Orta Asya'daki İslâm Pazarları ile Kuzey Çin İmparatorluğu Liao ve Chin'in ticarî münasebetlerini inceledikten sonra (s. 224-228), İslâmî ticaretin deniz yoluyla genişlemesini ve iktisadî alanda İslâm Dünyası'nda Çin'in etkilerini konu ediyor (s. 229-233).

234-240. sayfalarda Volga-Kama bölgesindeki buluntulardan yararlanarak Helen-İran-Hind rönesansı hakkında ve gümüş kâseler üzerindeki tasvirlerden hareketle İpekyolu'nun güney güzergâhındaki Yahudi ve Hristiyan cemaatler hakkında bilgi veriyor.

Köle ticaretini 241.-243. sayfalarda ele alan yazar, eserine halı, keçe ve giysileri konu alan ek (s.245-250), sonuç (s.251-252), kısaltmalar (s.253), bibliyografya (s.255-275) ve indeks (s. 277-318) ile son veriyor.

XIII. yüzyılın başlarına kadar İpekyolu güzergâhlarında Asya ve Ortadoğu'da cereyan eden siyasî ve iktisadî gelişmeler ve bunların Avrupa'ya tesirlerinin incelendiği bu eser, Türk Tarihi ve bilhassa Türk iktisadî hayatı ile ilgili önemli bilgiler içermektedir. Ayrıca zengin bibliyografyası ile bu konuda çalışacak araştırmacılara yardımcı olacağı kanaatindeyiz.